

تقسیم غول‌ها در جنوب آسیا

سه رود مقدس گنگ، ایندوس و براهماپوتر موجب تفرقه در شبه قاره شده است. اگر هند شیوه تقسیم بهتری را بپذیرد، بسیاری از تنش‌ها از میان می‌رود.

کشاورزان تبت می‌کوشند محصولاتشان را از سیلاب تسانگ - بو نجات دهند.

سانجوی هازاریکا

محقق «مرکز تحقیقات خط‌مشی»، مؤسسه مستقل در دهلی‌نو.

وی گزارشگر سابق نیویورک تایمز در جنوب آسیا و مؤلف پنج کتاب است که تازه‌ترین آن آداب گذرگاه نام دارد که در سال ۲۰۰۰ (انتشارات پنگوئن - هند) منتشر شد.

عرب در جنوب کراچی می‌ریزد. از آنجا که سرچشمه رود در کنترل هند است، پاکستان همیشه نگران زمین‌های کشاورزی خود بوده است. پس از استقلال، این دو کشور نوپا نتوانستند درباره تقسیم و اداره آب‌های ایندوس به توافق برسند. سرانجام با مداخله بانک جهانی، معاهده سال ۱۹۶۰ منعقد شد. این معاهده که به وسیع‌ترین منطقه آبیاری در جهان مربوط می‌شود (بیش از پنجاه میلیون هکتار) تاکنون از دو جنگ جان به در برده است. معاهده ۱۹۶۰ اکنون به یک نهاد دائمی مشورت و مسالمت تبدیل شده است، زیرا مستلزم نظارت، بازدهی‌های مستمر منطقه‌ای و تبادل اطلاعات با مشارکت طرفین است. این معاهده نشان می‌دهد که هند و پاکستان می‌توانند با هم تفاهم داشته باشند، هر چند تقریباً همه اختلافات دیگر بین دو کشور خلاف آن را ثابت می‌کند. پیشرفت‌های دیگری در مورد تقسیم آب در منطقه در دهه ۱۹۹۰ حاصل شد. در دسامبر ۱۹۹۶، دولت‌های تازه انتخاب

همکاری منطقه‌ای در جنوب آسیا دچار مشکل است. از ۱۹۴۷ تاکنون هند و پاکستان چهار بار باهم جنگیده‌اند، درگیری‌هایی در مرز هند و بنگلادش رخ داده و هند با اتهام سلطه‌طلبی روبه‌رو بوده است.

با وجود این، پیمان سارک (SAARC) در دهه هشتاد شکل گرفت. البته این اتحادیه همکاری منطقه‌ای در جنوب آسیا عمدتاً معطوف به اهداف تجاری است و به مشکلات پیچیده‌ای مانند تقسیم آب کاری ندارد. در عین حال، جنوب آسیا طی سالیان اخیر به پیشرفت‌های محسوسی در این زمینه نایل شده است. این پیشرفت‌ها نتیجه فشارهای جامعه مدنی، اراده سیاسی نیرومند و همکاری فنی بهتر بوده است.

پیشرفت‌های مذکور از نقطه صفر آغاز نشدند. هند و پاکستان در ۱۹۶۰ معاهده رود ایندوس را امضا کرده بودند. رود ایندوس از رشته کوه هیمالیا در کشمیر هند سرچشمه می‌گیرد و پس از عبور از پنجاب هند و سند پاکستان به دریای

رودها

براهماپوتر

طول: ۲۹۰۰ کیلومتر
سرچشمه: شمال هیمالیا
مصب: خلیج بنگال (دلتای مشترک با گنگ)
کشورهای ساحلی: بنگلادش، چین، هند
جمعیت سواحل: سیصد میلیون (مشترک با گنگ)

گنگ

طول: ۲۵۱۰ کیلومتر
سرچشمه: غرب هیمالیا
مصب: خلیج بنگال (دلتای مشترک با گنگ)
کشورهای ساحلی: بنگلادش، هند
جمعیت سواحل: سیصد میلیون (مشترک با گنگ)

ایندوس

طول: ۳۱۸۰ کیلومتر
سرچشمه: شمال هیمالیا
مصب: دریای عرب
کشورهای ساحلی: چین، هند، پاکستان
جمعیت سواحل: صد و پنجاه میلیون

پرادش هند در همسایگی چین) را ویران کرد. این حادثه خسارات جانی زیادی نداشت، اما خسارات مالی آن وحشتناک بود.

سیستم مؤثر هشدار

سیل چند روز بعد به آسام (هند) رسید و ظرف یک هفته مناطقی از بنگلادش را تخریب کرد. به گفته مسئولان هندی، چینی‌ها هیچ خبری درباره افزایش سطح آب یا باران‌های سیل‌آسا در بالارود (منطقه تسانگ - پو در تبت) منتشر نکرده بودند. این فاجعه ثابت کرد که سه کشور باید برای تشکیل یک سیستم مؤثر هشدار باهم توافق کنند.

پروژه‌ای هم موجب نگرانی شده است: چین اخیراً اعلام کرده است که احتمالاً رود تسانگ - پو را منحرف خواهد کرد تا با احداث سد روی آن به تولید برق بپردازد. ظاهراً چین فعلاً با اعلام این خبر قصد دارد واکنش بین‌المللی را نسبت به چنین اقدامی بسنجد.

اگر همکاری منطقه‌ای در مورد اداره رودخانه‌ها گسترش یابد، زندگی میلیون‌ها انسان بهتر خواهد شد. مثلاً، می‌توان با استفاده از کشتیرانی رودخانه‌ای، چای معروف آسام را به بنگلادش برد تا از آنجا به خارج صادر شود، یا آن که نفت پالایشگاه نومیالیگار را در آسام برای فروش وارد بازار بنگلادش کرد. این گونه اقدامات ساده اما مؤثر، به ایجاد اشتغال و بهبود معیشت گروه‌های محروم جوامع منجر می‌شود.

شده در هر دو کشور هند و بنگلادش، تصمیم گرفتند به اختلاف قدیمی بر سر تقسیم آب گنگ، که از مهم‌ترین رودهای منطقه از حیث فرهنگی و اقتصادی است، پایان بخشند. طی سالیان دراز، در حالی که دولت‌ها آشکارا پیام‌های خصمانه مبادله می‌کردند، متخصصان و دانشگاهیان در حاشیه برای حل اختلاف تلاش می‌کردند. این کوشش بالاخره در ۱۹۹۶ به امضای معاهده‌ای سی ساله در مورد تقسیم آب رودخانه منجر شد.

بنگلادش که در بخش پایینی حوضه گنگ قرار دارد، قادر به کنترل کیفیت یا کمیت آبی نیست که وارد خاکش می‌شود. احداث سد فارااکا در دهه شصت در هند، پیامدهایی را متوجه بنگلادش - که قبل از استقلال در ۱۹۷۱ پاکستان شرقی نام داشت - کرد.

قطع شدن جریان گنگ در فصل خشک سبب کمبود شدید آب می‌شد. و در فصل باران، آب یکباره رها می‌شد که موجب به راه افتادن سیل و وارد آمدن خسارات جانی و مالی شدیدی در بنگلادش می‌شد.

تقسیم دقیق

هدف اصلی معاهده سی ساله، تعیین میزان دقیق آبی است که هند از طریق سد فارااکا به سوی بنگلادش روانه می‌کند. در متن معاهده که هر پنج سال قابل بازنگری است، بر «استفاده بهینه» از آب رود بر اساس اصول «برابری، شرافت و عدالت بین طرفین» تأکید شده است.

هند تحت تأثیر جوانب مثبت این توافق، در ۱۹۹۷ نیز اختلاف رودخانه‌ای خود را با نپال با امضای معاهده ماهاکالی، حل کرد. این معاهده که در قیاس با توافقاتی که در ۱۹۹۲ حاوی پیشرفت‌هایی است، برای نپال سهمی از آب و نیز برق تولید شده در هند قائل است. البته برخی گروه‌های نپالی این معاهده را ناعادلانه دانسته و با آن مخالفت کرده‌اند. با وجود این پیشرفت‌ها، ظاهراً اختلافی تازه در منطقه در حال ظهور است. این اختلاف به یکی دیگر از رودهای بزرگ شبه قاره به نام برهماپوتر، مربوط می‌شود.

برهماپوتر به طول تقریبی سه هزار کیلومتر از تبت (چین)، هند و بنگلادش عبور می‌کند. هر چند اختلاف کاملاً آشکار نشده است، اما بین سه کشور مذکور تنش وجود دارد و آنها از تبادل هرگونه اطلاعات در خصوص رود اجتناب می‌کنند که این امر گاه عواقبی وخیم دارد: در پی لغزش زمین در تابستان ۲۰۰۰ در تبت، یک سد طبیعی فرو ریخت و حجم عظیمی از آب به بلندی بیست و شش متر به راه افتاد که تمامی پل‌های سیانگ (نام برهماپوتر در ایالت آرونچال

